

הודאה במקצת בשטר

הרב סיני אדלר / ר"מ בישיבת "כרם ביבנה"

רמב"ם הל' אישות פט"ז הכ"ה: היא אומרת בתולה נשאתי, ועיקר כתובתי מאתים, והבעל או יורשיו אומרים, בעולה נשאת ואין לה אלא מנה וכו', ואם אין לה עדים בזה, הרי זו נוטלת מנה, ואם ה' הבעל קיים יש לה להשביעו שבועת התורה, שהרי הודה במקצת הטענה. ובהשגות הראב"ד: א"א שבועת התורה אין כאן שהרי כפירת שיעבוד קרקעות היא.

המגיד משנה כתב, שקושית הראב"ד אינה קושיא, שכיון שהגאונים תקנו שתגבה הכתובה מן המטלטלין, חזרה כתובה שאינה כפירת שיעבוד קרקעות בלבד. אולם הלחם משנה עדיין תמה, וזו לשונו: ומ"מ אני תמה טובא על דברי ה"ה שכתב, שכיון שגובה מן המטלטלים לתקנת הגאונים דלא הוי כפירת שיעבוד קרקעות בלבד, דהא בפ"ק דמציעא (דף ד') גבי שטר שכתוב בו סלעים ומלוה אומר ה' ולוה אומר שלש, אמרו שם בגמרא אי נמי משום דהוי שיעבוד קרקעות, ואין נשבעין על כפירת שיעבוד קרקעות, והא התם בחוב איירי, והחוב מדינא דגמרא גובה מן המטלטלין, וא"כ לא הוי כפירת שיעבוד קרקעות בלבד, ולפי דעת ה"ה ז"ל אין ראוי לפוטרו משבועה. וקושיא גדולה היא זו, אם לא שנחלק בדוחק דשאני התם דהוי שטר, ועיקר שטר לשיעבוד קרקעות הוא עשוי אע"פ שגובה ג"כ מן המטלטלין, אבל הכא אין כאן שטר אלא הוי במקום שאין כותבין כתובה, וכיון שגובה גם מן המטלטלין לא הוי כפירת שיעבוד קרקעות בלבד, עכ"ל.

מה שהלח"מ מקשה על הרמב"ם, אפשר בעצם גם להקשות על ה"א של הסוגיא הנ"ל בבבא מציעא, דזו לשון הגמרא שם: מיתבי, סלעים דינרין, מלוה אומר חמש ולוה אומר שלש, ר"ש בן אלעזר אומר הואיל והודה מקצת הטענה ישבע, ר"ע אומר אינו אלא כמשיב אבידה ופטור. קתני מיהת רשב"א אומר הואיל והודה מקצת הטענה ישבע, טעמא דאמר שלש, הא שתיים פטור, והאי שטר

דקתני שלש לאפוקי מדר' עקיבא דאמר משיב אבידה הוי ופטור וכו', אי הכי וכו', אלא לעולם שתיים פטור והילך חייב, ושאני הכא דקא מסייע ל' שטרא, אינ משום דהוה ל' שטר שיעבוד קרקעות, ואין נשבעין על כפירת שיעבוד קרקעות, ע"כ.

ויש להבין הה"א דבכה"ג נשבעין אע"פ דידעינן דכפירת השטר הוא כפירת שיעבוד קרקעות, ולית מאן דפליג עלה דאין נשבעין על כך. עוד מקשים על הרמב"ם מסוגיא זו, על מה שאמר בהל' טוען ונטען פ"ד ה"ד, דאין מודה במקצת חייב שבועה עד שיודה בדבר שאפשר לו לכפור בו, והא שטר הוא דבר שאי אפשר לכפור בו, ובגמרא אמרו שאין נשבעין משום דקמסייע ל' שטרא, או משום דאין נשבעין על כפירת שיעבוד קרקעות, משמע דאי לא הכי נשבעין.

הר"ן בחידושיו ב"מ, תירץ קושיא זו וכתב, דהא דאיצטריכי' לטעמא דמסייע שטרא, א"נ משום שיעבוד קרקעות, לר' חייא איצטריכי', דכיון דס"ל הילך חייב, ה"ה במודה בדבר שאינו יכול לכפור, דאע"ג דכהילך דמי חייב, אבל לר' ששת דאמר הילך פטור וקיי"ל כוותי', כל דבר שאינו יכול לכפור בו נמי כהילך דמי ופטור, עיי"ש (עיינן חידושי רבנו חיים הלוי, הל' אישות פט"ז הכ"ה). מדבררי הר"ן מבואר, דאמנם רב ששת סובר שמה שכאן אינו נשבע, הוא מטעם שהילך הוא ופטור, מ"מ אינו חולק על עיקר הדין דשטר הוא שיעבוד קרקעות ואין נשבעין עליו.

אולם הרשב"א בב"מ שם, מתרץ את הקושיא הזו על הרמב"ם באופן אחר, וז"ל: ונראה שהזקיקו להרב ז"ל לפרש כן, מדאמרינן והא הכא כיון דנקיט שטרא שתיים דקא מודה הילך הוא, ויפרש הוא ז"ל, כיון שאינו יכול לכפור בשתיים הרי הוא כהילך, והא דדחינן הכא שאני התם דקא מסייע ל' שטרא א"נ דהוה ל' שיעבוד קרקעות, דחויי בעלמא הוא דדחי ר' חייא דלא קיי"ל כותיה, אבל לר' ששת דהלכתא כותי' לא מהני טעמא הוא ודלמא לא ס"ל הכי, ע"ש. ולכאורה תמוה מה שכתב דרב ששת לא ס"ל הני טעמי דר' חייא, דבשלמא הטעם דקמסייע שטרא, יכול רב ששת למימר דכיון דלא כתיבי בהדיא שתיים, אין זה נקרא שהשטר מסייע, אבל למימר דגם טעמא דאין נשבעין על כפירת שיעבוד קרקעות לא ס"ל, תמוה.

ונראה לפי הרשב"א אפשר לפרש ולומר, דרב ששת ס"ל דהכופר בשטר אין

הוא נקרא כופר בשיעבוד קרקעות. והטעם הוא פשוט, דאמנם בשטר יש בו גם שיעבוד קרקעות, אולם כיון שיש בו גם שיעבוד מטלטלים, אין הכפירה בו נחשבת לכפירת שיעבוד קרקעות. וזהו מה שכתב הרשב"א, "דדלמא רב ששת לא ס"ל הכי", כלומר, דלא ס"ל דשטר נקרא שיעבוד קרקעות.

לפי זה י"ל דגם הה"א בסוגא בב"מ סוברת כן, ולפיכך אע"פ שהוא מודה במקצת בשטר מ"מ חייב להשבע, דאין זה נקרא כפירת שיעבוד קרקעות. אולם ר' חייא פליג עלה וס"ל דגם שטר נקרא כפירת שיעבוד קרקעות ומש"ה אין נשבעין עליו.

לפי ההסבר הזה, ממילא מיושבת תמיהת הלח"מ הג"ל, דכיון דהרמב"ם פוסק כרב ששת דהילך פטור, ממילא הוא גם סובר דשטר אינו נקרא כפירת שיעבוד קרקעות, ומש"ה פוסק דאם הבעל חי ומודה במקצת יש לה להשביעו. אולם הראב"ד וסיעתו דסוברים דגם כופר בשטר נקרא כופר בשיעבוד קרקעות, יכולים לפרש את הסוגיא בב"מ כפירוש הר"ן הג"ל.

המחבר נסמך על דברי הר"ן הג"ל דהיינו דהשטר אינו נקרא כפירת שיעבוד קרקעות אלא כפירת שיעבוד מטלטלים ודלמא רב ששת לא ס"ל הכי כלומר דלא ס"ל דשטר נקרא שיעבוד קרקעות לפי זה י"ל דגם הה"א בסוגא בב"מ סוברת כן ולפיכך אע"פ שהוא מודה במקצת בשטר מ"מ חייב להשבע דאין זה נקרא כפירת שיעבוד קרקעות אולם ר' חייא פליג עלה וס"ל דגם שטר נקרא כפירת שיעבוד קרקעות ומש"ה אין נשבעין עליו לפי ההסבר הזה ממילא מיושבת תמיהת הלח"מ הג"ל דכיון דהרמב"ם פוסק כרב ששת דהילך פטור ממילא הוא גם סובר דשטר אינו נקרא כפירת שיעבוד קרקעות ומש"ה פוסק דאם הבעל חי ומודה במקצת יש לה להשביעו אולם הראב"ד וסיעתו דסוברים דגם כופר בשטר נקרא כופר בשיעבוד קרקעות יכולים לפרש את הסוגיא בב"מ כפירוש הר"ן הג"ל